

Laetare: Wees (niet) gelukkig!

Ledevaartkerk, Chaam, zondag 27 maart 2022

Ds. Sara Dondorp

Eerste Schriftlezing: Jakobus 1:19-27

Schriftlezing: Johannes 15:1-8

Inleiding

Deze zondag heet Laetare: Verheug U! Of ook wel Klein Pasen. Het is de vierde zondag van de veertigdagentijd en de vijfde zondag in de oorlog in Oekraïne. Liturgisch is er reden tot vreugde. Het witte licht van Pasen schijnt al een beetje door het Paars heen. Maar zo voelt het niet, nu de oorlog blijft voortduren, nu we steeds weer die vreselijke beelden zien en tegelijkertijd onze eigen machteloosheid voelen. In het veertigdagenproject is het thema 'vreemdelingen herbergen'. We dragen de vreemdelingen uit Oekraïne een warm hart toe, maar logistiek is het nog een klus om ze te herbergen en dan zijn er ook nog vluchtelingen uit Syrië en Afghanistan! Kunnen we het vanmorgen wel hebben over vreugde of geluk, zoals de naam van deze zondag suggereert?

In de evangelielezing gaat het vooral over verbondenheid. We lezen over het beeld van de wijnstok en de ranken. Dat klinkt op zichzelf misschien vreugdevol. Maar het gaat natuurlijk niet zomaar alleen over vreugde. Niet over oppervlakkige vrolijkheid in elk geval. De apostel Jakobus houdt zijn hoorders of lezers een spiegel voor. Niet zozeer over vreugde of geluk, maar over vreugdevol samenleven.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

'Waarom gelukkig zijn als je ook normaal kunt zijn?' Het is de titel van een boek van Jeanette Winterson, een titel die als oneliner door mijn hoofd bleef dwalen deze week. Het boek zelf heb ik niet gelezen, ik kwam een citaat eruit tegen. En vervolgens bleef die titel me bij. Waarom gelukkig zijn als je ook normaal kunt zijn? Soms lijkt het wel of in onze wereld een elfde gebod is toegevoegd: Gij zult gelukkig zijn! Die titel van Jeanette Winterson zet dat gebod op z'n kop. Een beetje net als de Vlaamse psychiater Dirk de Wachter deed met zijn boekje 'De kunst van het ongelukkig zijn'. 'Streven naar geluk is een vergissing' schrijft hij in grote letters op de achterflap van zijn boekje. In het kort komt zijn betoog hier op neer. Als je al wil streven naar geluk, doe dat dan via relaties. Door je te verbinden met anderen, door je samen te verheugen, door samen op zoek te gaan naar zin en betekenis kom je in de buurt bij iets dat je geluk zou kunnen noemen. Misschien kwam het door de naam van deze zondag, dat deze gedachten over geluk bij me op kwamen: 'Verheug U'. Terwijl ik ook wel weet dat verheugen niet hetzelfde is als gelukkig zijn. De afgelopen paar jaar zijn we er ook nog eens mee geconfronteerd dat voorspoed, geluk en vreugde niet vanzelfsprekend zijn. Daar is de laatste weken de oorlog in Oekraïne nog bij gekomen. Mogen wij van geluk spreken dat wij in een veilig land wonen? Des

te meer beseffen we hoe kostbaar en kwetsbaar geluk is. En toch is daar die oproep in de naam van deze zondag: Verheug U!

Zoals zo vaak biedt de Bijbel net even een andere kijk op de zaak. Oppervlakkige vrolijkheid of rücksichtslos streven naar geluk zullen we daar niet tegenkomen. Als een soort Bijbelse Dirk de Wachter houdt Jacobus zijn lezers een kritische spiegel voor. Uiteraard is Jacobus geen psychiater, hij lijkt meer op een profeet. In zijn brief gaat hij fel te keer tegen de uitwassen van rijkdom en tegen de onrechtvaardigheid die daar uit voortkomt. De overeenkomst is denk ik dat ze beiden de ander centraal stellen. Geluk begint voor Dirk de Wachter bij de relatie met anderen. Een beetje kort door de bocht zou je kunnen zeggen dat voor Jacobus gelovig zijn begint met luisteren. God dienen begint met aandacht hebben voor de ander, en je eigen perspectief even tussen haakjes zetten. Dat is namelijk wat je doet als je werkelijk luistert. In de praktijk is dat heel wat moeilijker dan je zou denken. Ik wil zeker niet beweren dat ik het altijd goed kan, maar er naar streven is alvast een goed begin. Het begint bij luisteren, maar voor Jakobus is dat niet genoeg. Een volgende stap is handelen. Uitdrukkelijk gaat het dan over handelen vanuit betrokkenheid. Alleen op zo'n manier, zegt Jakobus, ontstaat echte verbondenheid.

Over helpen en luisteren denk ik aan een concreet voorbeeld dat ik deze week tegenkwam. Ik sprak met een echtpaar dat zich inzet voor ouderen in Moldavië. In dat straatarme land is gebrek aan vrijwel alles. En nu wordt het land ook nog eens overstroomd met vluchtelingen uit hun buurland Oekraïne. Mensen delen hun armoede met elkaar. Regelmatig probeert het echtpaar medische hulpmiddelen te sturen. Je zou denken dat kleding ook zeer welkom is, - het kan behoorlijk koud zijn in Moldavië - maar daarvoor moeten ze bij de grens invoerrechten betalen. Hoe goed bedoeld ook, kleding willen ze liever niet hebben. Hulp bieden begint dus met luisteren waar de mensen dáár behoefte aan hebben.

Vanwege corona was er de afgelopen twee jaar heel weinig mogelijk, maar de vrijwilligers bleven contact houden. Sterker nog, ze beschouwen deze Moldavische hulpverleners inmiddels als hun vrienden. Alles wat ze doen komt voort uit een grote verbondenheid.

Ook in het evangelie van Johannes gaat het over verbondenheid. Maar dan meer theoretisch, meer in beeldspraak. In Johannes 15 bevinden we ons nog altijd aan tafel tijdens Jezus' afscheidsrede aan zijn vrienden. Hij weet dat hij niet altijd bij hen zal zijn en bereidt hen daarop voor in een rede van enkele hoofdstukken lang. Uit die redevoering kennen we enkele inspirerende beelden. Ik ben de Goede Herder, zegt Jezus. Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven. Ik ben de Ware Wijnstok. Door steeds te beginnen met 'Ik ben' verbindt hij zich met God de Vader, zoals die zich aan Mozes liet kennen. 'Ik ben die Ik ben', de God van bevrijding die zich betrokken weet bij het slavenvolk in Egypte. 'Ik ben er voor jullie en ik ga met jullie mee'.

Dat klinkt allemaal mee in de uitspraak van Jezus. Betrokkenheid en verbondenheid.

Ik ben de ware wijnstok en jullie zijn de ranken, zegt Jezus. In dit beeld komt bij uitstek de verbondenheid naar voren. De ranken die zich verbonden weten met de wijnstok - en zo ook met elkaar, denk ik dan - die dragen vrucht. Het is een mooi beeld. En tegelijk klinkt er nog veel meer in door. Tijdgenoten van de evangelist Johannes kenden de profetie. Met name het lied van de wijngaard uit Jesaja 5.

Dat lied begint als een liefdeslied: over liefde en zorg van een wijngaardenier voor een wijngaard, maar helaas brengen alle liefde en aandacht alleen zure vruchten voort. In dat lied verbeeldt de profeet de trouweloosheid van zijn toehoorders tegenover de liefde en zorg die van God uit gaan. Het tegenovergestelde perspectief komen we in Psalm 80 tegen. U, God, hebt een wijnstok uit Egypte meegenomen - het volk was immers uit Egypte bevrijd - en nu smeekt deze wijnstok in nood om Gods bekommernis. Hier in het Johannesevangelie identificeert Jezus zich met de wijnstok uit Jesaja 5 en Psalm 80. De wijnstok die met liefde is geplant, de wijnstok die verlangt naar verbondenheid met God. Jezus gebruikt ook het beeld van de dorre wijnranken die worden weggesnoeid en uiteindelijk worden verbrand. Eerlijk gezegd vind ik dat wel heel heftig klinken. Tegelijkertijd denk ik: als die ranken Psalm 80 gaan zingen, zullen ze vast wel gehoord worden, mogen ze vast weer mee doen. Want uiteindelijk gaat het om de verbondenheid. Verbondenheid met God en verbondenheid onderling. Dat is volgens mij wat Jakobus zo mooi duidelijk maakt: je kunt nog zo mooi spreken over geloofsbeelden, maar zonder onderlinge verbondenheid stelt het weinig voor. En verbondenheid ontstaat waar mensen naar elkaar luisteren en dat wat ze bij elkaar horen weten om te zetten naar handelen. Als dat lukt, en dat is lang niet altijd eenvoudig, dan is dat reden tot vreugde en reden tot geluk. En op de momenten dat luisteren of handelen ons niet zomaar lukt, kunnen we de God erom vragen, zoals verwoord in lied 653:
Laat ons uw ranken zijn voorgoed, doorstroom ons met uw hartebloed.
Amen